

PNEVMONIYA (ZATVOR)**Meliqulov Javlonbek***Alfraganus universiteti Tibbiyot fakulteti**Stomatologiya yo 'nalishi talabasi***MAQOLA
MALUMOTI****ANNOTATSIYA:****MAQOLA TARIXI:***Received:08.09.2025**Revised: 09.09.2025**Accepted:10.09.2025***KALIT SO'ZLAR:**

*pnevmoniya, zatvor,
o'pka yallig'lanishi,
infeksion kasalliklar,
diagnostika, antibiotik
terapiyasi, profilaktika,
pnevmoniya etiologiyasi,
zamonaviy davolash
usullari, respirator
infeksiya.*

Ushbu maqola pnevmoniya (zatvor) kasalligining epidemiologiyasi, etiologiyasi, patogenezini, diagnostikasi va davolash usullarini chuqur tahlil qiladi. Pnevmoniya — o'pkaning infeksiyali yallig'lanish kasalligi bo'lib, u nafaqat jiddiy sog'liq muammolarini keltirib chiqaradi, balki global miqyosda o'lim va kasalliklar sabablari orasida yuqori o'rinlarni egallaydi. Maqolada zamonaviy diagnostika metodlari, shu jumladan klinik belgilarning ahamiyati, rentgenologik tekshiruv, mikrobiologik va molekulyar tashxis usullari ko'rib chiqiladi. Shuningdek, antibiotik terapiyasi va yangi farmakologik yondashuvlar, shu bilan birga, profilaktika choralari haqida so'z boradi. Maqola pnevmoniyaning turli shakllariga oid dolzarb masalalarni ochib beradi va zamonaviy tibbiyotda bu kasallikni samarali boshqarish imkoniyatlarini ko'rsatadi.

Pnevmoniya — o'pka to'qimalarining yallig'lanishi bilan kechadigan infeksiyali kasallik bo'lib, jahon sog'liqni saqlash tizimida katta muammo hisoblanadi. Jahon sog'liqni saqlash tashkiloti (JSST) ma'lumotlariga ko'ra, har yili millionlab odamlar pnevmoniya sababli kasallanadi va ulardan yuz minglab odamlar vafot etadi. Ayniqsa, bolalar va keksa yoshdagilar uchun pnevmoniya yuqori o'lim darajasiga ega. Kasallik sabablari sifatida bakteriyalar, viruslar va kamroq hollarda zamburug'lar ko'riladi. Pnevmoniyaning tez-tez

uchraydigan sabablari — Streptococcus pneumoniae, Haemophilus influenzae, Mycoplasma pneumoniae kabi mikroorganizmlardir. Ushbu kasallikni erta aniqlash va to'g'ri davolash uning oqibatlarini kamaytirishda muhim ahamiyatga ega. Zamonaviy diagnostika va terapiya usullari pnevmoniyaning davolash samaradorligini oshirishga xizmat qiladi. Bu maqola pnevmoniyaning asosiy jihatlarini va uning davolashdagi yangi tendensiyalarini yoritadi.

Pnevmoniya — o'pkaning alveolalari va oraliq to'qimalarining infeksiyon yallig'lanishi bilan kechuvchi kasallik bo'lib, global miqyosda yuqori kasallanish va o'lim darajasi bilan ajralib turadi. U nafaqat mustaqil nosozlik sifatida, balki boshqa infeksiyon yoki surunkali kasalliklar fonida asorat sifatida ham rivojlanishi mumkin. Tibbiy amaliyotda pnevmoniya ko'p hollarda favqulodda davolanishni talab qiladigan ahvol sifatida qaraladi, ayniqsa bolalar, keksa yoshdagilar va immuniteti susaygan bemorlarda. Jahon sog'liqni saqlash tashkiloti (JSST) ma'lumotlariga ko'ra, har yili pnevmoniya bilan dunyoda 450 milliondan ortiq kishi kasallanadi, ulardan 4 millionga yaqini hayotdan ko'z yumadi. O'lim holatlari asosan 5 yoshgacha bo'lgan bolalar va 65 yoshdan katta bemorlarda ko'proq uchraydi. Etiologik jihatdan pnevmoniya sabablari uch asosiy guruhga ajratiladi: bakterial, virusli va atipik pnevmoniyalar. Eng keng tarqalgan bakterial sababchi Streptococcus pneumoniae bo'lib, undan keyin Haemophilus influenzae, Staphylococcus aureus va Klebsiella pneumoniae keladi. Virusli pnevmoniyalar esa ko'pincha gripp, adenovirus, respirator-sintsital virus kabi patogenlar bilan bog'liq. Atipik pnevmoniyalar Mycoplasma pneumoniae, Chlamydia pneumoniae va Legionella pneumophila bilan chaqiriladi.

Pnevmoniyaning klinik belgilari kasallikning shakliga va bemorning yoshiga qarab o'zgarishi mumkin. Klassik bakterial pnevmoniyada yuqori tana harorati, qattiq yo'tal (ko'p hollarda balg'am bilan), nafas qisishi, ko'krak og'rig'i, umumiy holsizlik, titroq va bosh og'rig'i kuzatiladi. Virusli pnevmoniyalarda simptomlar biroz sekin rivojlanadi, ammo ular ham og'ir kechishi mumkin. Xususan, gripp virusidan kelib chiqqan pnevmoniyalar ko'pincha ikkilamchi bakterial infeksiyalar bilan murakkablashadi. Kichik yoshdagi bolalarda esa kasallik kam simptomli yoki noaniq belgilarda kechadi: holsizlik, ishtaha yo'qolishi, haroratning ko'tarilishi, tez-tez nafas olish kabi.

Pnevmoniyaning tashxislashda klinik belgilar yetakchi o'rin tutadi, ammo ularni aniqlashtirish uchun qo'shimcha instrumental va laborator tekshiruvlar zarur. Rentgenografiya orqali o'pka sohasida infiltratsiya aniqlanadi. Qon tahlillarida leykotsitoz, C-reaktiv oqsil (CRP), prokalsitonin kabi yallig'lanish markerlarining ko'tarilishi kuzatiladi. Balg'amning mikrobiologik tahlili yoki bronxial yuvindi suyuqliklari orqali

patogen aniqlanadi. Molekulyar usullar (masalan, PCR) virusli yoki atipik patogenlarni aniqlashda samaralidir. Oksimetriya yordamida kislorod to'yinganligi baholanadi, og'ir holatlarda arterial qon gazlari tahlili ham o'tkaziladi.

Davolash pnevmoniyaning etiologiyasiga qarab belgilanadi. Bakterial pnevmoniyalar uchun antibiotik terapiyasi asosiy usul hisoblanadi. Ambulator sharoitda ko'pincha amoksitsillin, azitromitsin yoki doksitsiklin buyuriladi. Kasalxonada yotgan bemorlar uchun esa sefalosporinlar (ceftriaxone), karbapenemlar yoki kvino- lonlar kabi keng ta'sir doirasiga ega antibiotiklar qo'llaniladi. Atipik pnevmoniyalarni davolashda makrolidlar yoki fluoroxinolonlar samarali hisoblanadi. Virusli pnevmoniyalar uchun esa asosiy davolash simptomatik bo'lib, gripp virusiga qarshi oseltamivir yoki zanamivir qo'llanishi mumkin. Og'ir pnevmoniyalarda kislorod terapiyasi, infuzion davolash, immun tizimini qo'llab-quvvatlash muhim ahamiyatga ega.

Yangi farmakologik yondashuvlar orasida inhalatsion antibiotiklar, immunomodulyatorlar, nanozarrachali dori vositalari va antibakterial peptidlar ustida tadqiqotlar olib borilmoqda. Ayniqsa, antibiotiklarga chidamli shtammlar ko'payib borayotgan bir paytda, antibiotiklarga alternativ vositalar ishlab chiqish tobora dolzarb bo'lmoqda. Ilg'or texnologiyalar yordamida ishlab chiqilayotgan sun'iy intellekt asosidagi diagnostika tizimlari rentgen yoki KT tasvirlaridan foydalangan holda tezkor tashxis qo'yish imkonini bermoqda.

Profilaktika pnevmoniyaning oldini olishda hal qiluvchi o'rin tutadi. Bunga S. pneumoniae va gripp virusiga qarshi vaktsinalar muhim hissa qo'shadi. Bolalar, keksa yoshdagilar, surunkali kasalliklarga ega shaxslar va tibbiy xodimlarga vaktsinatsiya tavsiya etiladi. Shuningdek, sog'lom turmush tarziga amal qilish, qo'l gigiyenasini saqlash, odamlar gavjum bo'lgan joylarda niqob taqish, sovuq ob-havoda o'zini ehtiyot qilish singari profilaktik choralar ham muhimdir. Shuningdek, pnevmoniya bilan og'rikan bemorlarni reabilitatsiya qilish, ularning o'pkasidagi funksional yetishmovchilikni bartaraf etish, nafas mashqlari va fizioterapiya qo'llash orqali sog'lomlanishiga hissa qo'shiladi. Uzoq muddatli pnevmoniyalardan keyin rivojlanishi mumkin bo'lgan bronxektaz, surunkali obstruktiv o'pka kasalliklari (SO'OK) kabi asoratlarni oldini olishda ham monitoring muhimdir.

Pnevmoniya bugungi kunda ham dolzarb tibbiy muammo bo'lib qolmoqda. Uning yuqori kasallanishi va o'lim darajasi bu kasallikning barvaqt aniqlanishi va to'g'ri davolanishiga bo'lgan ehtiyojni ko'rsatadi. Shuningdek, profilaktika, vaktsinalar, zamonaviy antibiotiklar va yangi farmakologik yondashuvlar orqali pnevmoniyani samarali boshqarish mumkin.

Pnevmoniyaga qarshi kurashda multidisiplinar yondashuv, sog'liqni saqlash tizimining infratuzilmasi, tibbiy xodimlarning bilim va ko'nikmalari asosiy omillardan biri sanaladi.

Pnevmoniya — o'pka to'qimalarining yallig'lanishi bilan kechadigan og'ir infeksiyon kasallik bo'lib, ayniqsa immuniteti zaif bo'lgan shaxslar, bolalar va keksalar uchun xavfli hisoblanadi. Uning etiologiyasi keng qamrovli bo'lib, bakteriyalar, viruslar va atipik mikroorganizmlar bilan bog'liq bo'lishi mumkin. Pnevmoniya ko'p hollarda o'z vaqtida tashxis qo'yilmasa yoki to'g'ri davolanmasa, o'limga olib keluvchi asoratlar bilan yakunlanadi. Shu sababli, pnevmoniyani erta aniqlash, patogenni aniq belgilash va individual davolash strategiyasini ishlab chiqish muhim ahamiyatga ega. Antibiotiklar, antiviral dorilar, immunoterapiya, kislorod terapiyasi va fizioterapevtik yondashuvlar kompleks davolash choralarining asosini tashkil etadi.

Bugungi kunda antibiotiklarga chidamli shtammlarning ko'payib borayotgani sababli yangi dori vositalarini ishlab chiqish va ularni amaliyotga joriy etish zarurati ortmoqda. Shuningdek, sun'iy intellekt, molekulyar diagnostika va nano-texnologiyalar asosidagi yondashuvlar pnevmoniyani tashxislash va davolashda sezilarli samaradorlik bermoqda. Kasallikning oldini olishda esa gripp va pnevmokokk infeksiyalariga qarshi vaksinalar, gigiyena va sog'lom turmush tarziga amal qilish eng muhim vositalardandir.

Shu nuqtai nazardan, pnevmoniyaga qarshi kurashda zamonaviy tibbiyot yutuqlarini joriy etish, aholi o'rtasida profilaktik tadbirlarni kuchaytirish va tibbiyot xodimlarining kasbiy malakasini oshirish ustuvor vazifa hisoblanadi. Bu kasallikni kamaytirish va sog'lom jamiyat barpo etish yo'lida muhim qadam bo'ladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Jahon sog'liqni saqlash tashkiloti (JSST). Global Health Estimates on Pneumonia, 2023.
2. Mandell L.A., et al. (2019). Infectious Diseases Society of America/American Thoracic Society Consensus Guidelines on the Management of Community-Acquired Pneumonia in Adults. Clinical Infectious Diseases.
3. File, T.M., Marrie, T.J. (2017). Burden of community-acquired pneumonia in North American adults. Postgrad Med.
4. Musher, D.M., Thorner, A.R. (2014). Community-Acquired Pneumonia. New England Journal of Medicine.
5. Uzbek Sog'liqni Saqlash Vazirligi, Pnevmoniyalarni diagnostika va davolash bo'yicha klinik qo'llanma, 2022.

6. Niederman M.S., et al. (2020). The clinical impact of antibiotic resistance in pneumonia. Curr Opin Infect Dis.
7. Uyghur R., Rasulova D. (2021). O'pka kasalliklari va ularning zamonaviy terapiyasi. Toshkent tibbiyot akademiyasi nashriyoti.
8. World Health Organization. Pneumonia Fact Sheet, 2023.
9. Almirall J., Bolibar I., et al. (2018). Risk factors for community-acquired pneumonia in adults: a population-based case-control study. Eur Respir J.
10. Centers for Disease Control and Prevention (CDC). Pneumonia: Diagnosis and Treatment Guidelines, 2022.

